

TRAUMAPERÄINEN STRESSIHÄIRIÖ, TRAUMA, STRESSI JA VÄKIVALTAAN KÄÄNTYMISEN/PALAAMISEN RISKI

EX-POST PAPER

RAN H&SC meeting

PTSD, trauma, stress and the risk of (re)turning to violence

10-11 April 2018

Lisbon, Portugal

Traumojen tiedostaminen ja trauman merkkien tunnistaminen ovat tärkeitä taitoja mielenterveys- ja sosiaalityöntekijöille. On oletettavaa, että takaisin palaavien vierastaistelijoiden, turvapaikanhakijoiden ja terrorismin uhrien määrä nousee. Maahan saattaa palata myös lapsia, jotka ovat kasvaneet konfliktialueilla tai joiden vanhemmat ovat olleet aktiivisia Daeshin alueilla. Tästä syystä ammattilaisten tietämystä on hyvä kasvattaa näiden asioiden osalta entisestään.

Samalla tavalla paikallisen ja kansallisen tason viranomaisten tulee organisoida traumatisoituneille yksilöille ja perheille pitkäaikaista seurantaa, kuten kokemukset Pohjois-Irlannin ja entisen Jugoslavian konflikteista osoittavat. Tarvitaan varusteltuja tukipalveluita ja rakenteita sekä yhteistyötä eri ammattilaisten välillä, mukaan lukien poliisin, oikeuslaitoksen, vankilat, ehdonalaistyön, sosiaalipalvelut sekä terveyden ja koulutuksen sektorit. Näitä tarvitaan, jotta tarvittava hoito mahdollistuu ja että pitkántähtäimen ennalta ehkäisyn strategioilla on suurempi mahdollisuus toimia (1).

PTSD, trauma ja stressi

Trauma on dynaaminen prosessi, joka muuttuu ajan myötä enemmän kompleksiseksi. Trauma tarkoittaa, että ihminen on jonkin hänelle sattuneen tapahtuman uhri. Toisaalta trauma tai siitä kärsiminen voi saada ihmisen omaksumaan tai omaksumaan uudestaan väkivaltaisen käytöksen. Eräiden tutkimusten mukaan traumalle altistuminen lisää rikollisuutta, siinä missä lapsuudessa koettu hyväksikäyttö ja laiminlyönti lisäävät väkivallan käytön todennäköisyyttä aikuisuudessa. Huonosaasiin lapsiin keskittyneet tutkimukset näyttävät, että traumatisoituneet yksilöt eivät tunne olevansa turvassa eivätkä löydä turvallista paikkaa (2).

Vaikka traumaperäisen stressihäiriön, rikollisuuden ja rikosten uusimistilastojen välillä on suhde, ei se välttämättä tarkoita kausaliteettia. Se kuitenkin osoittaa, että kuntoutusstrategioiden tulee olla yksilöiden hoidon ytimessä, jos yhteys trauman ja rikoksen välillä halutaan katkaista (2).

Trauma ei ole staattinen ilmiö, joka korjaantuu tietyssä ajassa tai joka liittyy vain menneeseen aikaan. Trauma ei ole vain jotain, mitä on tapahtunut menneisyydessä, vaan se liittyy myös tulevaan. Trauma voi uusiutua ja uusiutumisesta kärsivä yksilö voi kokea, että alkuperäinen tapahtuma tapahtuu uudestaan ja uudestaan, kehittäen näin kroonisen pelon ja avuttomuuden tunteen (2).

Palaavat vierastaistelijat ja lapset: edessä olevat haasteet

Edessä olevat suurimmat haasteet keskittyvät oletettavasti suurenevaan Daeshin alueilta palaavien vierastaistelijoiden ja lapsien määrään. On olemassa sekä välittömiä että pitkän aikavälin huolia.

Välittömät huolet:

- Palaavien lapsien vanhemmat tuomitaan, sillä välin, kun lapset ovat sijoitettuina
- Lapset palaavat ilman vanhempiaan
- Käytännölliset ja hallinnolliset huolet, kuten oikeudellinen seuranta, lupa dokumentoida, koulu ja koulutusasiat, uudelleen integrointi ja uudelleen sosialisointi

Pitkän aikavälin huolet:

- Yleisesti konfliktien pitkän aikavälin vaikutukset vanhempiin ja lapsiin

- Perheenjäsenistä eroon joutuminen tai perheenjäsenten menettäminen
- Uudelleen mukautuminen yhteiskuntaan (3)

Näihin haasteisiin vastaaminen edellyttää, että kansalliselle tasolle rakennetaan toimivat rakenteet uhrien ja vierastaistelijoiden tukemiseen. Toimivien rakenteiden pystyttäminen tulee tehdä mahdollisimman pian, jotta taataan, etteivät nämä ihmiset jää yksin. Enemmän metodologisen tason haasteina ovat mm. yksityiskohtaisempien PTSD-ohjeiden kehittäminen ammattilaisille sekä vaiheittaisen lähestymistavan takaaminen. Traumojen käsittelyyn tarvitaan vaiheittäisempi lähestymistapa, joka korostaa turvallisuutta, selviytymismenetelmiä, pysyvyyttä ja suhteiden luomista (3).

Palaavat vierastaistelijat ovat suuri turvallisuushuoli, sillä heillä on taistelukokemusta, aseiden käyttöön liittyvää koulutusta sekä yhteyksiä kansainvälisiin terroristisiin verkostoihin. Vierastaistelijat usein palaavat takaisin rikollisiin ympäristöihinsä tai jengeihin, jolla on haitallisia vaikutuksia sosiaalisiin dynamiikkoihin (3). Kuten RANin palaajia koskevassa ohjeistuksessa alleviivataan, tulevat vierastaistelijat kärsimään mielenterveysongelmista keskivertoihmistä todennäköisemmin. Jos heillä ei ollut mielenterveysongelmia aiemmin, voivat ajanjaksot terroristien hallitsemilla alueilla ja konfliktialueilla jättää merkittäviä, psykologisia arpia (3-4).

Konfliktialueilta palaavilla ihmisillä on riski kokea traumaperäistä stressihäiriötä, olivat he osallistuneet taisteluihin tai eivät. Tämän myötä ihmiset voivat olla traumatisoituneita, radikalisoitumiselle alttiita ja mahdollisesti vaaraksi itselleen tai yhteiskunnalle. Vaikka PTSD onkin skaalan yksi ääripää, on takaisin palaavilla ihmisillä usein laaja kirjo erilaisia traumaan liittyviä ongelmia. Vierastaistelijoiden kanssa työskentelevät psykologit ovat myös raportoineet, että osa vierastaisteliijoista kärsii PTSD:n sijaan ”moraalisesta vauriosta”. Tämä tarkoittaa, että heidän uskomusjärjestelmänsä on muuttunut sen myötä, mitä he ovat nähneet Syyriassa, Irakissa tai muulla terroristisella konfliktialueella, ja tämän myötä he ovat saattaneet alkaa kyseenalaistaa moraalista kuvaansa maailmasta. Vierastaistelijat saattavat myös kokea petoksen tunnetta altistuttuaan konfliktin todellisuuteen. Nämä reaktiot voidaan nähdä positiivisina ja intervention mahdollistavina tekijöinä. Toisaalta, jos nämä henkilöt jätetään ilman tukea, tulee heistä haavoittuvia ja alttiita (4).

Trauma ja mielenterveydelliset ongelmat pakolaisilla ja turvapaikanhakijoilla ovat potentiaalisia syitä radikalisoitumiselle. Tämä ei kuitenkaan tarkoita, että pakolaiset ja turvapaikanhakijat olisivat automaattisesti riskissä radikalisoitua. Pakolaiset voivat kuitenkin olla alttiimpia radikalisoitumiselle ja värväykselle menneiden ja mahdollisesti traumaattisten kokemusten, jatkuvien vaikeiden ympäristöjen sekä mahdollisesti vihamielisyyden kohteena olemisen, vuoksi. Pakolaiset altistuvat monille lyhyt- ja pitkäaikaisille haasteille, joita ovat esimerkiksi heidän matkansa uuteen maahan, rahanpuute, keskeytynyt koulutus ja kasvava maahanmuuton vastainen liikehdintä, jotka voivat tehdä heistä haavoittuvia (4).

Haasteisiin ja suosituksiin vastaaminen

-PTSD ja traumat vaikuttavat monenlaisiin ryhmiin. Hallitus voi kuitenkin vastata niihin koskeviin haasteisiin monin tavoin, esimerkiksi kansallisten poliittisten päätöksien ja strategioiden avulla, nimittämällä kansallisen koordinaattorin, perustamalla relevantteja osastoja sekä järjestämällä liikkuvia tukitiimejä, erikoistuneita sairaaloita ja tutkimuskeskuksia (6).

-Tanskassa vuonna 2013 tehdyn tutkimuksen mukaan 30-50% pakolaisista on traumatisoituneita tai ilmentää trauman merkkejä. Vain pienellä osalla (21%) kunnista oli strukturoitu lähestymistapa traumojen arviointiin. Tanska aloittikin projektin kuntien mobilisoimiseksi, johon kuuluu viisi osatekijää:

- 1) Poikkitieteellinen yhteistyömalli
  - 2) Mallit tunnistamiseen ja havaitsemiseen
  - 3) Hoitometodit
  - 4) Hoito, joka ottaa huomioon palautteen (FIT Feedback Informed Treatment)
  - 5) Arviointi
- FIT ottaa huomioon hoitoon osallistuvan henkilön tyytyväisyyden hoitoa kohtaan. Jos henkilö ei koe hoitoa tehokkaaksi kolmen tai neljän hoitokerran jälkeen, tulee hoitoa muokata. Projekti otettiin Tanskassa käyttöön traumatisoituneiden pakolaisperheiden hoitamisen ongelmallisuuden vuoksi. Pakolaisperheet joutuivat usein olemaan kontaktissa lukuisien eri toimijoiden kanssa ja interventiot toteutettiin liian myöhään tai ne olivat muuten pirstaleisia. Lisäksi ammattilaisilla ei ollut selkeää käsitystä perheiden erityistarpeista tai miten vastuu tulisi jakaa eri toimijoiden kesken. Näistä syistä perustettiin poikkitieteellinen ammattilaisten muodostama tiimi, jossa kaikilla oli selkeät vastualueet, jotta yksilöitä ja perheitä voitaisiin tukea paremmin. Tiimi tekee seurantaan joko kolmas kuukausi, joka takaa tuen jatkuvuuden (7).

-RAN on myös kehittänyt työkalun riskien tutkimukseen, joka soveltuu erityisesti konfliktialueilta palanneisiin yksilöihin. Työkalu on nimeltään the RAN CoE Returnee 45, ja sitä voidaan käyttää myös palaaviin vierastaistelijoihin. Sen avulla voidaan suunnitella operationaalisia interventioita sekä vähentää väkivallan uhkaa. Työkalu toimii yleisenä raamina motivaation, sitoutuneisuuden tason sekä muiden riskitekijöiden tutkimiseen ja arviointiin (8).